

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده زبان‌شناسی

پایان‌نامه دکتري رشته زبان‌شناسی

تحليل انتقادی استعاره‌های زبان تدریس معلمان مقطع تحصیلی ابتدائی (پایه اول و دوم)
در آموزش زبان فارسی به دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان شهرستان نقده

استاد راهنما:

دکتر مصطفی عاصی

استادان مشاور:

دکتر ارسلان گلفام

دکتر شهین نعمت‌زاده

پژوهشگر:

فرزانه بختیاری

شهریور ۱۴۰۰

سپاسگزاری

نگارش این رساله، بی شک یکی از چالش برانگیزترین، سخت ترین و درعین حال لذت بخش ترین تجربه های تمامی دوران زندگی من محسوب می شود و در این دوران اگر راهنمایی و همراهی اساتید، دوستان و خانواده نبود مطمئناً انجام این مهم امکان پذیر نمی شد. جای دارد تا فرصت را غنیمت شمارم و از زحمات تک تک افرادی که یا قبول زحمت فرموده و من از راهنمایی ها و مشورت ایشان در این پژوهش بهره مند شدم و یا در طول دوران تحصیل دکتری افتخار تلمذ در خدمت ایشان را داشتم تشکر و قدردانی به جای آورم:

در ابتدا از استاد راهنمای مهربان و دلسوزم، جناب دکتر مصطفی عاصی سپاسگزارم که در این راه همواره از راهنمایی های بی دریغ ایشان بهره فراوان بردم و با مهربانی و دلسوزی که خاص خود ایشان بود به ادامه راه دلگرم می شدم.

از راهنمایی های اساتید مشاورم خانم دکتر شهین نعمت زاده و جناب دکتر ارسلان گلفام که قبول زحمت فرموده و افتخار دادند تا در این رساله با من همراه باشند بسیار سپاسگزارم و امید دارم در آینده نیز از دریای بی کران علم ایشان بهره ببرم.

از خانم دکتر آریتا افراشی نیز نهایت سپاس را دارم که با انرژی بی مثال خود من را بیش از پیش به مطالعه و پژوهش در حوزه زبان شناسی شناختی علاقه مند نمودند.

از استاد عزیز و مهربانم، جناب دکتر یحیی مدرسی سپاس گزارم که یکی از بی نظیرترین و منحصربه فردترین تجربه های کلاسی را با ایشان در دوره دکتری گذرانیدیم و شیرین ترین خاطرات را برای ما رقم زدند.

از دوست عزیزم خانم دکتر مریم صانعی که تاکنون افتخار ملاقات حضوری با ایشان را نداشته ام، به خاطر تمام راهنمایی هایی که بی دریغ در اختیارم می گذاشتند نهایت سپاس را دارم.

و در نهایت، از مادر مهربانم که در این سال ها همواره همراه و همیار من در تمام لحظات سخت مسیر بودند و اگر زحمات ایشان نبود مسلماً نمی توانستم به تنهایی در این مسیر موفق شوم از صمیم قلب سپاس گزارم و امیدوارم تا نفس می کشم سایه مهرش بر سرم مستدام باشد.

تقدیم به:

روح آسمانی پدرم

سایه مهر مادرم

و برق چشمان دخترم

چکیده

رساله حاضر با رویکردی انتقادی به مطالعه استعاره‌هایی می‌پردازد که معلمان پایه اول و پایه دوم ابتدائی در آموزش درس زبان فارسی به دانش‌آموزان در مدارس ابتدائی شهرستان نقده منتقل می‌کنند. این رساله بر اساس «تحلیل گفتمان انتقادی» (چارتیس-بلک، ۲۰۰۴، ۲۰۱۴) در سه مرحله به شناسائی، تفسیر و تبیین استعاره‌هایی می‌پردازد که در گفتمان آموزشی توسط معلمان تولید می‌شوند. دریافت‌کننده این استعاره‌ها دانش‌آموزانی هستند که با زبانی غیر از زبان مادری خود آموزش رسمی را آغاز نموده‌اند. مهم‌ترین فرضیه‌ای که در این پژوهش مطرح می‌شود این است که معلمان نگرش‌های زبانی مثبت و منفی خود را درباره زبان مادری دانش‌آموزان و یا زبان فارسی توسط استعاره به دانش‌آموزان منتقل می‌کنند. برای بررسی چنین ادعایی، داده‌هایی که توسط معلمان در کلاس درس زبان فارسی تولید می‌شوند در سه مدرسه از مدارس ابتدائی شهرستان نقده در سه جلسه متوالی ضبط و سپس آوانویسی شدند. این داده‌های آوانویسی شده پس از اینکه توسط پردازشگر Stanford NLP برچسب‌های اجزای سخن خود را دریافت کردند در دو پیکره کوچک در قالب فایل اکسل که شامل ۶۰۹۶ و ۴۷۳۷ واحد واژگانی بودند آماده شدند تا در مرحله اول یعنی مرحله شناسائی استعاره برچسب‌های مرتبط با استعاره خود را دریافت کنند. معیار شناسائی استعاره در مدل چارتیس-بلک (۲۰۰۴) «عدم تجانس معنایی» واژگان در یک متن/گفتمان است. در این رساله برای شناسائی استعاره از یک روش نظام‌مند، دقیق و معتبر به نام «میپفو» (۲۰۱۰) استفاده شده است؛ «میپفو» سرواژه‌ای برای یک پروژه پیکره‌ای است که گروهی از پژوهشگران حوزه استعاره برای طرح خود برگزیده‌اند. «میپفو» به گونه‌ای منعطف طراحی شده که بتوان از آن در دیگر زبان‌ها نیز استفاده کرد. این روش منحصربه‌فرد در پژوهش حاضر برای اولین بار برای شناسائی استعاره در زبان فارسی به کار می‌رود و بنابراین می‌تواند آغازگر پژوهش‌های بی‌شماری در حوزه استعاره باشد. در این پژوهش پیشنهادهایی برای نحوه تقطیع واژگانی افعال مرکب و پیشوندی فارسی، واژه‌بست‌ها، اسامی، صفات و قیود مرکب و همچنین اسامی خاص چندواحدی و واحدهای واژگانی چندواژه‌ای ارائه شده است. یکی از ملزومات میپفو، استفاده از یک یا چند فرهنگ واژه پیکره‌بنیاد است که در این پژوهش فرهنگ آنلاین آبادیس و فرهنگ ظرفیت نحوی افعال فارسی به عنوان منابع فرعی و مرجع معرفی شده‌اند. در مرحله دوم از پژوهش، بر اساس نظریه استعاره مفهومی (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰) نگاشت‌های مفهومی که استعاره‌های زبانی را به هم مرتبط می‌کند صورت‌بندی می‌شوند و بنابراین اساس مفهومی گفتمان آموزشی را برای آخرین مرحله از پژوهش فراهم می‌آورد. استعاره‌های مفهومی که در این مرحله به دست آمدند بر اساس هم‌پوشانی که با هم داشتند در سه دسته‌بندی عمده قرار می‌گیرند: استعاره سفر، استعاره ظرف و استعاره‌های مرتبط با حوزه مفهومی مقصد «زبان». در مرحله سوم، کارکردهای گفتمانی تمامی استعاره‌های مفهومی مورد بررسی قرار گرفته و به‌طور کلی پنج کارکرد کلی برای استعاره‌های گفتمان آموزشی شناسائی شد: کارکرد اکتشافی، کارکرد گزاره‌ای، کارکرد عاطفی، کارکرد جلب‌توجه و کارکرد شناختی. اصلی‌ترین کارکرد استعاره‌های گفتمان آموزشی کارکرد اکتشافی و سپس کارکرد گزاره‌ای هستند. بر اساس نتایج به‌دست آمده از تحلیل داده‌ها، فرضیه اصلی پژوهش رد می‌شود: هیچ یک از معلمان انتخاب شده از مدارس شهرستان نقده، هیچ استعاره‌ای که حاوی نگرش‌های زبانی باشد در این گفتمان استفاده نکرده‌اند. از دستاوردهای این رساله می‌توان به شناسائی نقاط قوت و ضعف معلمان پایه اول و دوم ابتدائی در تدریس زبان فارسی اشاره کرد: معلمان در تعامل با دانش‌آموزان به علت ناآشنایی با مفاهیم فنی در زبان‌شناسی و سطوح تحلیل زبان (واج/آواهای زبانی، واژگان و جملات زبانی) استعاره‌های نادرست برای آموزش این مفاهیم انتزاعی به کار می‌برند و در نتیجه باعث ایجاد ابهام و پیچیدگی در انتقال پیام در آموزش مفاهیم مرتبط با «زبان» می‌شوند. این معلمان همچنین از وجود استعاره‌های مفهومی که به صورت ناخودآگاه در تعامل با دانش‌آموزان استفاده می‌کنند و از نقش مهمی که این استعاره‌ها می‌توانند در روند یادگیری دانش‌آموزان داشته باشند آگاه نیستند؛ بنابراین ضرورت ایجاد و افزایش آگاهی زبانی افراد یک جامعه زبانی به خصوص معلمان در بهبود کیفیت گفتمان آموزشی نظام آموزش و پرورش نقش بسیار مهمی دارد. یکی دیگر از مهم‌ترین دستاوردهای این پژوهش، معرفی میپفو برای پژوهشگران حوزه استعاره و ابزارهای فرعی موردنیاز برای اعمال آن بر زبان فارسی است.

کلیدواژه‌ها: تحلیل انتقادی استعاره، استعاره مفهومی، کلید مفهومی، میپ، میپفو، دوزبانگی، گفتمان آموزشی، دانش‌آموزان دوره ابتدائی، کارکرد گفتمانی استعاره

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول.....	۰
مقدمه.....	۰
۱-۱. مقدمه.....	۱
۲-۱. طرح موضوع.....	۲
۳-۱. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش.....	۳
۴-۱. اهداف پژوهش.....	۴
۵-۱. چارچوب نظری.....	۴
۶-۱. پرسش‌های پژوهش.....	۶
۷-۱. فرضیه‌های پژوهش.....	۶
۸-۱. روش‌شناسی پژوهش و روش و ابزار گردآوری داده‌ها.....	۶
۹-۱. سازمان‌بندی پژوهش.....	۷
فصل دوم.....	۱۰
پیشینه مطالعات.....	۱۰
۱-۲. مقدمه.....	۱۱
۲-۲. نظریه کلاسیک استعاره.....	۱۱
۱-۲-۲. نظریه قیاس.....	۱۲
۲-۲-۲. نظریه جایگزینی.....	۱۲
۳-۲-۲. نظریه تعاملی.....	۱۴
۳-۲. استعاره مجرا : نقطه عطف در رویکردهای تحلیل استعاره.....	۱۵
۴-۲. نظریه استعاره مفهومی: آغاز رویکرد شناختی.....	۱۶
۵-۲. انتقادهای روان‌شناسان زبانی به نظریه استعاره مفهومی.....	۱۷
۸-۲. معیارهای شناسایی استعاره در پیشینه پژوهش‌های حوزه استعاره.....	۲۴
۹-۲. تحلیل استعاره گفتمان علمی.....	۲۹
۱-۹-۲. قراردادی‌شدگی در گفتمان علمی.....	۳۰
۲-۹-۲. نشانه‌گذاری استعاره در گفتمان علمی.....	۳۰
۳-۹-۲. تحلیل کمی استعاره در گفتمان علم.....	۳۱
۴-۹-۲. گفتمان آموزشی: زیرشاخه‌ای از گفتمان علمی.....	۳۱

۳۴	۱-۴-۹-۲. استعاره‌های مفهومی حوزه آموزش
۳۴	۱-۱-۴-۹-۲. استعاره‌های مفهومی با کاربرد آموزشی
۳۴	۲-۱-۴-۹-۲. استعاره‌های مفهومی به‌عنوان سیاست‌گذاری‌های آموزشی
۳۶	۳-۱-۴-۹-۲. استعاره‌های مفهومی و نگرش‌های آموزشی
۳۷	۱-۳-۱-۴-۹-۲. استعاره‌هایی درباره تعامل میان دانش‌آموزان و مؤسسات آموزشی (مدل‌های آموزشی نوین)
۳۷	۲-۳-۱-۴-۹-۲. استعاره‌هایی درباره نگرش معلمان
۴۰	۳-۳-۱-۴-۹-۲. استعاره‌هایی درباره نگرش دانش‌آموزان
۴۱	۴-۱-۴-۹-۲. تحلیل استعاره‌های زبانی گفتمان آموزشی
۴۵	۵-۹-۲. مطالعات فارسی‌زبان در حوزه استعاره در گفتمان آموزشی
۴۷	۱۰-۲. نتیجه‌گیری
۴۹	فصل سوم
۴۹	چارچوب نظری
۵۰	۱-۳. مقدمه
۵۱	۱-۲-۳. نگاشت
۵۲	۱-۲-۲-۳. استعاره‌های جهتی
۵۳	۳-۳. تحلیل انتقادی استعاره
۵۶	۱-۳-۳. تحلیل انتقادی استعاره و معناشناسی شناختی
۵۷	۲-۳-۳. مرحله اول در مدل تحلیل انتقادی استعاره: شناسایی استعاره‌های زبانی
۵۹	۳-۳-۳. مرحله دوم: تفسیر استعاره‌ها
۵۹	۱-۳-۳-۳. طبقه‌بندی استعاره‌ها
۶۱	۴-۳-۳. مرحله سوم: توضیح و تبیین استعاره‌ها
۶۲	۴-۳. میپ (۲۰۰۷)
۶۴	۱-۴-۳. دستورالعمل میپ
۶۵	۲-۴-۳. نکاتی در اعمال میپ (۲۰۰۷: ۳۰-۳۲)
۶۵	۱-۲-۴-۳. استعاره مرده
۶۵	۲-۲-۴-۳. چندمعنایی
۶۵	۳-۲-۴-۳. مجاز
۶۶	۴-۲-۴-۳. تشبیه
۶۶	۵-۳. میفو (استین و دیگران، ۲۰۱۰)

۶۶	۳-۵-۱. دستورالعمل کلی میفو (۲۰۱۰: ۲۶-۲۵).....
۶۷	۳-۵-۲. معیارهای تقطیع واژگانی.....
۶۸	۳-۵-۳. دستورالعمل شناسائی استعاره غیرمستقیم.....
۶۹	۳-۵-۳-۱. مرحله اول: تعیین معنای بافتی.....
۶۹	۳-۵-۳-۲. مرحله دوم: جستجوی معنای پایه در فرهنگ واژگان.....
۷۰	۳-۵-۳-۳. مرحله سوم: تمایز کافی میان معنای بافتی و معنای پایه.....
۷۱	۳-۵-۳-۴. مرحله پایانی: شباهت بین‌حوزه‌ای.....
۷۱	۳-۵-۴. دستورالعمل شناسائی استعاره مستقیم.....
۷۳	۳-۵-۵. استعاره ضمنی.....
۷۴	۳-۵-۶. نشانه استعاره.....
۷۴	۳-۵-۷. ترکیب ابداعی.....
۷۵	۳-۶. جمع‌بندی.....
۷۷	فصل چهارم.....
۷۷	روش‌شناسی.....
۷۸	۴-۱. مقدمه.....
۷۸	۴-۲. رویکردهای مختلف در انتخاب داده‌های پژوهش.....
۷۹	۴-۲-۱. رویکرد پیکره‌ای.....
۷۹	۴-۲-۱-۱. مزیت‌های پیکره در پژوهش‌های حوزه استعاره.....
۸۰	۴-۲-۱-۲. انتقادهای موجود بر کاربرد پیکره در تحلیل و شناسائی استعاره.....
۸۱	۴-۲-۲. رویکرد گفتمانی.....
۸۲	۴-۲-۳. رویکرد تلفیقی (گفتمانی – پیکره‌ای).....
۸۲	۴-۳. ویژگی‌های جامعه پژوهش.....
۸۳	۴-۴. رویدادهای گفتمانی داده‌های پژوهش.....
۸۳	۴-۴-۱. رویدادهای گفتمانی در بافت کلاس درس زبان فارسی پایه اول ابتدائی.....
۸۴	۴-۴-۱-۱. توصیف تصاویر نگاره‌های کتاب درسی فارسی اول ابتدائی.....
۸۴	۴-۴-۲. آموزش آواهای زبانی.....
۸۴	۴-۴-۲. رویدادهای گفتمانی در بافت کلاس درس زبان فارسی پایه دوم ابتدائی.....
۸۵	۴-۴-۲-۱. آموزش نگارش شکل‌های مختلف حروف الفباء در جایگاه‌های مختلف یک واژه.....
۸۵	۴-۴-۲-۲. آموزش جمله‌سازی.....

۸۵	۴-۲-۳. حل تمرین‌ها و تکالیف درسی
۸۷	۴-۵. کاربرد میپفو در زبان فارسی
۸۷	۴-۵-۱. تقطیع واژگانی
۸۹	۴-۵-۱-۱. واژه‌بست‌ها
۸۹	۴-۵-۱-۲. افعال مرکب
۹۰	۴-۵-۱-۳. افعال پیشوندی
۹۱	۴-۵-۱-۴. واژه‌های مرکب
۹۱	۴-۵-۱-۵. واحدهای واژگانی چندواژه‌ای
۹۲	۴-۶. فرهنگ‌های واژه مورد استفاده
۹۲	۴-۶-۱. فرهنگ آنلاین آبادیس
۹۲	۴-۶-۲. فرهنگ ظرفیت نحوی افعال فارسی
۹۳	۴-۷. جمع‌بندی
۹۵	فصل پنجم
۹۵	تحلیل داده‌ها
۹۶	۵-۱. مقدمه
۹۶	۵-۲. شناسایی استعاره
۹۸	۵-۲-۱. تراکم استعاره در گفتار
۹۹	۵-۲-۲. استعاره‌های غیرمستقیم
۱۰۰	۵-۲-۲-۱. کاربرد غیرمستقیم حروف اضافه
۱۰۱	۵-۲-۲-۲. کاربرد غیرمستقیم افعال
۱۰۲	۵-۲-۲-۱. افعال حرکتی
۱۰۳	۵-۲-۲-۲. افعال حوزه معنایی ساخت اشیاء و کاربرد ابزار
۱۰۴	۵-۲-۲-۳. افعال حسی
۱۰۵	۵-۲-۲-۴. افعال حوزه معنایی مالکیت
۱۰۶	۵-۲-۳. کاربرد غیرمستقیم اسامی
۱۰۸	۵-۳-۲. استعاره مستقیم
۱۰۹	۵-۴-۲. استعاره ضمنی
۱۱۰	۵-۳. تحلیل اساس مفهومی داده‌های زبانی
۱۱۱	۵-۳-۱. حرکت در مسیر و سفر

- ۱۱۳-۱-۳-۵. «سفر» های کوتا مدت آموزشی..... ۱۱۳
- ۱۱۳-۱-۳-۵. «سفر» در توصیف تصاویر نگاره های کتاب درسی فارسی پایه اول ابتدائی..... ۱۱۳
- ۱۱۴-۱-۳-۵. «سفر» در آموزش نگارش حروف الفباء در گفتمان کلاس درس دوم ابتدائی..... ۱۱۴
- ۱۱۵-۱-۳-۵. «سفر» در حل تمرین ها و تکالیف درسی..... ۱۱۵
- ۱۱۵-۱-۳-۵. «سفر» در آموزش جمله سازی..... ۱۱۵
- ۱۱۶-۱-۳-۵. «سفر» در گفتمان کلی کلاس درس زبان فارسی پایه دوم..... ۱۱۶
- ۱۱۷-۲-۳-۵. ظرف..... ۱۱۷
- ۱۱۸-۱-۲-۳-۵. «ظرف» در گفتمان کلاس درس زبان فارسی پایه اول ابتدائی..... ۱۱۸
- ۱۱۹-۲-۳-۵. «ظرف» در گفتمان آموزشی کلاس دوم ابتدائی..... ۱۱۹
- ۱۲۱-۳-۳-۵. جان بخشی..... ۱۲۱
- ۱۲۱-۱-۳-۳-۵. «جان بخشی» در گفتمان کلاس درس زبان فارسی اول ابتدائی..... ۱۲۱
- ۱۲۲-۲-۳-۳-۵. «جان بخشی» در گفتمان کلاس درس زبان فارسی دوم ابتدائی..... ۱۲۲
- ۱۲۳-۴-۳-۵. «زبان» در گفتمان آموزشی..... ۱۲۳
- ۱۲۴-۱-۴-۳-۵. «صدا» های زبانی..... ۱۲۴
- ۱۲۶-۲-۴-۳-۵. «واژگان» زبان..... ۱۲۶
- ۱۲۷-۳-۴-۳-۵. «جملات» زبان..... ۱۲۷
- ۱۲۸-۵-۳-۳-۵. همپوشانی استعاره های مفهومی..... ۱۲۸
- ۱۲۸-۱-۵-۳-۳-۵. استعاره سفر و استعاره جان بخشی..... ۱۲۸
- ۱۲۹-۲-۵-۳-۳-۵. «سفر» در «ظرف» کتاب درسی..... ۱۲۹
- ۱۳۰-۱-۲-۵-۳-۳-۵. «سفر» و «ظرف» در رویداد گفتمانی توصیف نگاره های کتاب فارسی اول ابتدائی..... ۱۳۰
- ۱۳۰-۲-۲-۵-۳-۳-۵. «سفر» و «ظرف» در رویداد گفتمانی حل تمرین ها و تکالیف درسی..... ۱۳۰
- ۱۳۲-۴-۵. مرحله تبیین استعاره..... ۱۳۲
- ۱۳۳-۱-۴-۵. کارکردهای گفتمانی استعاره سفر..... ۱۳۳
- ۱۳۶-۲-۱-۴-۵. کارکرد گفتمانی استعاره [کتاب مسیر سفر آموزشی است] در گفتمان کلاس درس اول ابتدائی..... ۱۳۶
- ۱۳۶-۳-۱-۴-۵. کارکرد گفتمانی استعاره [دیدن توجه کردن به جزئیات مسیر یک سفر آموزشی است] در گفتمان کلاس درس اول ابتدائی..... ۱۳۶
- ۱۳۷-۴-۱-۴-۵. کارکرد استعاره «سفر» در گفتمان کلاس درس دوم ابتدائی..... ۱۳۷
- ۱۳۹-۵-۱-۴-۵. کارکرد گفتمانی استعاره [کتاب درسی راهنمای سفر است] در گفتمان کلاس دوم ابتدائی..... ۱۳۹
- ۱۴۰-۶-۱-۴-۵. کارکرد گفتمانی استعاره [کتاب درسی مسیر سفر آموزشی است] در گفتمان کلاس دوم ابتدائی..... ۱۴۰

۷-۱-۴-۵. کارکر گفتمانی استعاره[دیدن توجه کردن به جزئیات مسیر یک سفر آموزشی است]	در گفتمان کلاس دوم ابتدائی	۱۴۰
۸-۱-۴-۵. کارکرد استعاره سفر در کل گفتمان		۱۴۱
۲-۴-۵. کارکردهای گفتمانی استعاره‌های مرتبط با زبان		۱۴۲
۱-۲-۴-۵. کارکردهای گفتمانی استعاره‌های مرتبط به واج‌های زبانی		۱۴۲
۲-۲-۴-۵. کارکردهای گفتمانی استعاره‌های مرتبط به حروف الفباء		۱۴۳
۳-۲-۴-۵. کارکردهای گفتمانی استعاره‌های مرتبط به واژگان زبان		۱۴۳
۴-۲-۴-۵. کارکردهای گفتمانی مرتبط به جملات زبانی		۱۴۴
۵-۲-۴-۵. استعاره زیربنائی «زبان» و کارکرد آن در گفتمان		۱۴۴
۵-۵. جمع‌بندی		۱۴۵
فصل شش		۱۴۹
نتیجه‌گیری		۱۴۹
۱-۶. مقدمه		۱۵۰
۲-۶. محک فرضیه‌های پیشنهادی		۱۵۱
۴-۶. جمع‌بندی نهایی		۱۶۲

عنوان	صفحه
شکل ۱-۳ ویژگی برگشت‌ناپذیری نگاشت بین حوزه‌ای مفهومی.....	۵۲
شکل ۲-۳ مدل گفتمانی استعاره (چاتریس - بلک، ۲۰۰۴ : ۲۴۸).....	۵۴
شکل ۳-۳ اهداف اقناعی استعاره (چاتریس - بلک، ۲۰۱۴ : ۲۰۱).....	۵۵
شکل ۴-۳. مراحل کلی تحلیل استعاره در رساله.....	۷۶
شکل ۱-۶. کارکردهای گفتمانی استعاره‌های سفر.....	۱۵۲
شکل ۲-۶. کارکردهای گفتمانی استعاره‌های مرتبط با زبان.....	۱۵۳
شکل ۳-۶. کارکردهای گفتمانی مرتبط با سایر استعاره‌های هستی‌شناختی.....	۱۵۴
شکل ۴-۶. کارکردهای گفتمانی استعاره در گفتمان آموزشی کلاس درسی زبان فارسی پایه اول و دوم ابتدائی.....	۱۵۷

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۵-۱. فراوانی استعاره غیرمستقیم بر اساس مقوله دستوری در داده‌های گفتمان آموزشی کلاس دوم.	۱۰۷
نمودار ۵-۲. فراوانی استعاره غیرمستقیم بر اساس مقوله دستوری در داده‌های گفتمان آموزشی کلاس اول.	۱۰۸
نمودار ۵-۳. فراوانی استعاره‌های زبانی مرتبط با استعاره ظرف در گفتمان آموزشی کلاس اول ابتدائی.	۱۱۹
نمودار ۵-۴. فراوانی استعاره‌های زبانی مرتبط با استعاره ظرف در گفتمان آموزشی کلاس دوم ابتدائی.	۱۲۰
نمودار ۵-۵. فراوانی استعاره‌های زبانی مرتبط با استعاره مفهومی جان‌بخشی.	۱۲۳
نمودار ۶-۱. درصد رخداد استعاره‌های زبانی مرتبط با هر استعاره مفهومی در گفتمان کلاسی پایه اول و دوم ابتدائی.	۱۵۹
نمودار ۶-۲. درصد کارکردهای گفتمانی استعاره‌های مفهومی مورد استفاده معلمان پایه اول و دوم ابتدائی در آموزش درس زبان فارسی.	۱۶۰

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳. حوزه‌های مقصد متداول و حوزه‌های مبدأ مرتبط با آنها.....	۶۰
جدول ۱-۴. اطلاعات بافتی داده‌های پژوهش.....	۸۶
جدول ۲-۴. الگوی برچسب‌دهی داده‌ها در میپفو فارسی.....	۸۸
جدول ۳-۴. راهنمای برچسب‌های مورد استفاده در میپفو فارسی.....	۹۳
جدول ۱-۵. آمار استعاره‌های زبانی بر اساس برچسب‌های مرتبط به استعاره میپفو.....	۹۸
جدول ۲-۵. خلاصه‌ای از پژوهش‌های پیشین در سنجش «تراکم استعاره» (کامرون، ۲۰۰۳: ۵۷).....	۹۹
جدول ۳-۵. حوزه‌های مفهومی مبدأ مشترک استعاره‌های زبانی.....	۱۱۰
جدول ۴-۵. واژگان مرتبط با استعاره سفر در دو مجموعه داده.....	۱۴۷

BNC	British National Corpus
CDA	Critical Discourse Analysis
CMA	Critical Metaphor Analysis
DFMA	Discarded For Metaphor Analysis
dirMer	Direct Metaphor
impMet	Implicit Metaphor
indMet	Indirect Metaphor
lexunit	Lexical Unit
Mflag	Metaphor Flag
MIP	Metaphor Identification Procedure
MIPVU	Metaphor Identification Procedure Vrije University
MIV	Metaphor Identification through Vehicle terms
NLP	Natural language Processing
POS	Part Of Speech
WILDI	When In Doubt Leave It In

فصل اول

مقدمه

۱-۱. مقدمه

استعاره^۱ یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که در دهه‌های گذشته و پس از مطرح‌شدن نظریه استعاره مفهومی^۲ توسط لیکاف^۳ و جانسون^۴ (۱۹۸۰) در شاخه‌های علمی متفاوت مانند روان‌شناسی، علوم اجتماعی، عصب‌شناسی، مطالعات فرهنگی، مردم‌شناسی و از نقطه‌نظر خاص هر علم مورد مطالعه قرار گرفته و جنبه‌های مختلف این پدیده منحصر به فرد روز به روز آشکارتر شده است. در رویکردهای جدیدی که به مطالعه استعاره می‌پردازند، تمرکز بیشتری بر جنبه‌های گفتمانی و کاربردی استعاره وجود دارد؛ بنابراین پژوهش‌های بسیاری به مطالعه استعاره در گفتمان‌های مختلف پرداخته‌اند. (سمینو^۵، ۲۰۰۸؛ گیس^۶، ۲۰۰۱؛ چارتریس-بلک^۷، ۲۰۰۴؛ کامرون، ۲۰۰۳؛ ماسولف، ۲۰۰۴)

یکی از گفتمان‌هایی که در پژوهش‌های حوزه استعاره مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته، گفتمان آموزشی است. (کامرون، ۲۰۰۳؛ لو^۸، ۲۰۰۹؛ کامرون و لو، ۱۹۹۹ و غیره) آموزش، یک پدیده بسیار گسترده است و کنش‌ها و رویدادهای فراوانی را که در گفتمان آموزشی رخ می‌دهد در برمی‌گیرد و علاوه بر آن، بر نظریه‌ها و سیاست‌هایی که بر روش‌های تدریس متفاوت و همچنین نوع مؤسساتی که آموزش در بافت آنها رخ می‌دهد نظارت دارند. یکی از جنبه‌های گفتمان آموزشی که به‌ندرت به طور مستقیم مورد مطالعه قرار گرفته، داده‌های گفتاری است که در کلاس‌های درس در تعامل میان معلمان و دانش‌آموزان آنها تولید می‌شود و تنها در همان لحظه قابل دسترسی هستند. در بیشتر پژوهش‌هایی که در این حوزه انجام شده، با تهیه پرسش‌نامه و یا با مصاحبه مستقیم با معلمان یا دانش‌آموزان داده‌های مورد نیاز برای پژوهش جمع‌آوری شده است. این در حالی است که آنچه در تعامل میان دانش‌آموز و معلمان و در متن کلاس درس اتفاق می‌افتد، می‌تواند از جنبه‌ها و ابعاد متفاوتی مورد مطالعه قرار گیرد. یکی از این ابعاد، مطالعه استعاره‌هایی است که معلمان در حین انتقال مطالب درسی و در تعامل با دانش‌آموزان به طور غیرمستقیم و ناخودآگاه به آنها منتقل می‌کنند؛ بنابراین برای مطالعه چنین داده‌هایی نیاز به ارائه طرحی پژوهشی وجود دارد که بر اساس یک چارچوب نظری جامع تمام جنبه‌های یک استعاره (زبانی، شناختی و کاربردی) را مورد بررسی قرار دهد و از سوی دیگر، به ابزارها و روش‌شناسی مناسبی برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها مجهز شده باشد. پژوهش حاضر تلاشی است در جهت شناسایی و مطالعه استعاره‌های زبانی که توسط معلم در کلاس درس زبان فارسی (مدارس منطقه ترک‌زبان شهرستان نقده)

1. metaphor

2. Conceptual Metaphor Theory

3. Lakoff , G

4. Johnson, M

5. Semino, E

6. Gibbs, R

7. Charteris-Black, J

8. Low, G

تولید می‌شود. در این فصل راه کلی پژوهش، اهمیت و ضرورت آن، محدودیت‌های موجود در انجام پژوهش، فرضیه‌های پژوهش، چارچوب نظری و روش انجام پژوهش ارائه شده است.

۱-۲. طرح موضوع

استعاره‌ها یکی از ابزارهای بازنمایی مفروضات فلسفی، دیدگاه‌های جهانی و اهداف ضمنی نظریاتی است که زیربنای نظام آموزش و پرورش قرار دارند و در تمامی سطوح آموزش و پرورش انعکاس می‌یابد: تدوین محتوای کتب درسی، نحوه تلقی مدرسه (به‌عنوان یک خانواده، یک کارخانه، و غیره)، فرایند تدریس (تدریس به‌عنوان هدایت یک ارکستر و راهنمایی) و فرایند یادگیری و نقش دانش‌آموز (به‌عنوان صافی، فیلتر، اسفنج)، نقش معلم (به‌عنوان یک رهبر ارکستر، یک باغبان، مجسمه‌ساز، موعظه‌گر، پلیس، راهنما و غیره) همه تحت تأثیر این استعاره‌ها قرار دارند؛ بنابراین استعاره‌ها در نظام آموزش و پرورش در سطوح مختلف قابل مطالعه هستند. در این رساله، آنچه از نظر پژوهشگر حائز اهمیت است نقش استعاره‌های مورد استفاده معلمان پایه اول و دوم ابتدائی در پایه‌گذاری و انتقال استعاره‌های مناسب در طی فرایند تدریس در روند اکتساب دانش کودکان است.

میان فرضیه‌های استعاری که برای ترسیم ماهیت یک مدرسه انتخاب می‌شود و استعاره‌هایی که اساس انتخاب برنامه درسی قرار می‌گیرند، رابطه واضحی وجود دارد: اگر مدرسه به‌عنوان یک «کارخانه» مفهوم‌سازی شود، در این صورت برنامه درسی راهنمایی برای «تولید»، دانش‌آموز «ماده خام» و تدریس و یادگیری نیز فرایندهایی با هدف نوعی از تولید مؤثر خواهند بود. استعاره‌های ریشه‌ای^۹ (پیپر^{۱۰}، ۱۹۴۲) (استعاره‌ای با بنیان عمیق فلسفی، مذهبی و حتی اسطوره‌ای) که زیربنای نحوه تلقی پدیده آموزش قرار دارند در تمام سطوح آموزش تأثیرگذار هستند؛ به‌عنوان مثال، در استعاره ریشه‌ای [آموزش تولید است] «مدرسه» به‌عنوان یک «کارخانه»، «برنامه درسی» به‌عنوان «خط تولید» و «معلم»، «کارگر کارخانه» و «دانش‌آموزان» به‌عنوان «محصول نهائی» محسوب می‌شوند؛ در استعاره ریشه‌ای [آموزش درمان است] مدرسه، مؤسسه‌ای برای معالجه بیماری‌های جامعه در نظر گرفته شود؛ «معلم» یک «پزشک» و «دانش‌آموزان»، «بیمار» تلقی خواهند شد. اگرچه این استعاره‌های ریشه‌ای متضاد هم هستند، با این‌همه تأثیرات یکسانی در فرایند یادگیری دانش‌آموزان خواهد داشت؛ در هر دو این استعاره‌ها، دانش‌آموزان موجوداتی منفعل محسوب می‌شوند که توسط معلمان کنترل می‌شوند. از نظر کوک-ساتر^{۱۱} (۲۰۰۳) آموزش باید توسط استعاره‌های خلاقانه و مؤثر بر زندگی هدایت شود که از دانش‌آموزان انتظار جستجو، یافتن و ابداع داشته باشند و آنها را به‌سوی تصور و ایجاد جهان‌های ممکن دیگر سوق دهند. این استعاره‌های خلاقانه در مقابل استعاره‌های منفعل (آموزش به‌عنوان تولید، درمان و غیره) قرار می‌گیرند. نمونه‌هایی از این استعاره‌ها

9. root metaphor

10. Pepper, SC

11. Cook-Sather, A

که ماهیت انسانی بیشتری برای مفهوم‌سازی و تدریس دارند می‌تواند [آموزش به‌عنوان رشد]، [یادگیری به‌عنوان مشارکت] و [معلم به‌عنوان یک باغبان] باشد. اهمیت یافتن استعاره پس از معرفی نظریه استعاره مفهومی تأثیر بسیار زیادی بر روی دیدگاه‌های آموزشی و روش تدریس باقی گذاشت و استعاره‌ها به‌عنوان ابزاری برای مطالعه کارآمدی و یا ناکارآمدی روش‌های تدریس به کار گرفته شد.

جامعه مورد پژوهش در این رساله، کلاس‌های درس زبان فارسی پایه اول و دوم مدارس ابتدائی شهرستان نقده است. بافت زبانی شهرستان نقده، جوامع محلی کردزبان و ترک‌زبان هستند که در ابتدای ورود به مدرسه، باید با زبانی غیر از زبان مادری خود، سایر علوم را فراگیرند. از این جهت، اهمیت کلاس درس زبان فارسی در بدو ورود به مدرسه بیش از تمامی درس‌هاست: معلمان در کلاس درس فارسی برای انتقال مطالب این درس و همچنین پایه‌گذاری توانایی‌های ادراکی و تولیدی زبان دوم علاوه بر فراهم‌آوردن داده‌های زبانی فارسی، به‌صورت ناخودآگاه نگرش خود نسبت به مسائل مختلف همچون زبان مادری دانش‌آموزان و یا زبان فارسی در قالب استعاره به دانش‌آموزان منتقل می‌کنند. این پژوهش پس از شناسائی استعاره‌ها بر اساس دستورالعمل شناسائی استعاره میفو^{۱۲} و همچنین باتکیه بر رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی استعاره^{۱۳}، به بررسی ماهیت و نقش استعاره‌های مفهومی که زیربنای این استعاره‌های زبانی قرار دارند می‌پردازد تا ایدئولوژی و نگرشی که معلمان به طور ناخودآگاه به دانش‌آموز منتقل می‌کنند آشکار کرده و اهمیت این استعاره‌ها و همچنین ضرورت اتخاذ تفکری انتقادی نسبت به زبان را نشان دهد.

۱-۳. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

بافت زبانی شهرستان نقده، جوامع محلی کردزبان و ترک‌زبان هستند که در ابتدای ورود به مدرسه، باید با زبانی غیر از زبان مادری خود، سایر علوم را فراگیرند. از این جهت، اهمیت کلاس درس زبان فارسی در بدو ورود به مدرسه بیش از تمامی درس‌هاست: معلمان در کلاس درس فارسی برای انتقال مطالب این درس و همچنین پایه‌گذاری توانایی‌های ادراکی و تولیدی زبان دوم علاوه بر فراهم‌آوردن داده‌های زبانی فارسی، به‌صورت ناخودآگاه نگرش خود نسبت به مسائل مختلف همچون زبان مادری دانش‌آموزان و یا زبان فارسی را در قالب استعاره به دانش‌آموزان منتقل می‌کنند.

از نظر چارتریس- بلک (۲۰۰۴)، استعاره یکی از عناصر گفتار است که معمولاً نقش اقناعی^{۱۴} دارد: یک روش نگرش جدید به جهان خارج را ارائه می‌دهند و بنابراین این ابزار مکرراً در مناقشات و گفتمان‌های سیاسی، مذهبی و اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. استعاره‌ها نقش بسیار مهمی در گسترش ایدئولوژی‌ها در حوزه‌هایی همچون مذهب و سیاست،

12. MIPVU (Metaphor Identification Procedure Vrije University)

13. CMA (Critical Metaphor Analysis)

14. persuasive function

آموزش و غیره دارند که در آنها تحت تأثیر قراردادن افکار و اقناع مخاطب یکی از اهداف اصلی گفتمانی محسوب می‌شود. این نقش اقناعی پنهانی بلافاصله قابل تشخیص نیست. از نظر چارتریس-بلک، آگاهی از اینکه چگونه انتخاب برخی واژگان مشخص، با یک نقش اقناعی زیربنایی، تعبیر دریافت‌کننده یک متن را تحت تأثیر قرار می‌دهد ضروری است. در این رویکرد، برای دستیابی به تفکر زیربنایی که در انتخاب واژگان زبانی دخیل است، از رویکرد معناشناسی شناختی به استعاره استفاده می‌شود؛ بنابراین در این پژوهش نیز، با تحلیلی انتقادی ماهیت و نقش استعاره‌های مفهومی که زیربنای این استعاره‌های زبانی قرار دارند مورد بررسی قرار خواهند گرفت تا نگرشی که معلمان به طور ناخودآگاه به دانش‌آموز منتقل می‌کنند آشکار کرده و اهمیت نقش این استعاره‌ها و همچنین ضرورت اتخاذ تفکری انتقادی نسبت به زبان را نشان دهد.

۱-۴. اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش بررسی موشکافانه گفتمان کلاس درس زبان فارسی پایه اول و دوم ابتدایی و شناسایی استعاره‌های مورد استفاده معلمان برای انتقال مفاهیم درسی در آموزش زبان فارسی است. با شناسایی استعاره‌های مورد استفاده معلمان با استفاده از میپفو و تحلیل انتقادی این استعاره‌ها می‌توان ریشه بسیاری از مشکلات زبانی دانش‌آموزان دوزبانه در روند کسب دانش و همچنین پایه‌گذاری توانایی‌های زبانی مناسب در سنین آغازین سوادآموزی را شناسایی نمود و همچنین با تحلیل نقش این استعاره‌ها در گفتمان آموزشی، ضرورت آگاهی معلمان از ماهیت استعاره و تأثیری که این استعاره‌ها بر روند یادگیری دانش‌آموزان دارد را نشان داد.

۱-۵. چارچوب نظری

تحلیل انتقادی استعاره (چارتریس-بلک، ۲۰۰۴)، رویکردی انتقادی به تحلیل استعاره محسوب می‌شود که باتکیه بر رویکردی تلفیقی به کشف اهداف و نیت پنهانی (و احتمالاً ناخودآگاه) کاربران زبانی می‌پردازد و ماهیت مفهومی استعاره را انکار نمی‌کند. این مدل تحلیل استعاره با بهره‌گیری از چندین رویکرد یعنی تحلیل گفتمان انتقادی، زبان‌شناسی پیکره‌ای، کاربردشناسی و زبان‌شناسی شناختی، در تلاش برای رمزگشایی مناسبات پنهان قدرت و همچنین اهداف ضمنی گوینده است. از دیدگاه چارتریس-بلک، تحلیل زبان منفک از دیگر علوم اجتماعی همچون سیاست، جامعه‌شناسی، مطالعات رسانه و تاریخ نیست؛ بنابراین تبیین استعاره در گفتمان، بر اساس رویکرد تلفیقی (زبانی، شناختی و اجتماعی) بررسی می‌شود. از نظر چارتریس بلک (۲۰۰۴)، استعاره یکی از عناصر گفتار است که معمولاً نقش اقناعی دارد: یک روش نگرش جدید به جهان خارج را ارائه می‌دهند و بنابراین این ابزار مکرراً در مناقشات و گفتمان‌های سیاسی، مذهبی و اجتماعی مورد استفاده قرار می‌گیرد. استعاره‌ها نقش بسیار مهمی در گسترش ایدئولوژی‌ها در حوزه‌هایی همچون مذهب و سیاست دارند که در آنها تحت تأثیر قراردادن افکار و اقناع یکی از اهداف اصلی گفتمانی محسوب می‌شود. از نظر چارتریس-بلک، استعاره علاوه بر

نقش معنایی، یک نقش کاربردی نیز ایفا می‌کند: گسترش یک چارچوب مفهومی جدید برای بازنمایی ایدئولوژی‌های جدید علاوه بر کاربرد عناصر زبانی در معانی جدید. کاربرد استعاره، همواره با یک نقش اقناعی پنهانی همراه است که بلافاصله قابل تشخیص نیست. از نظر او، آگاهی از اینکه چگونه انتخاب برخی کلمات مشخص، با یک نقش اقناعی زیربنایی، تعبیر دریافت‌کننده یک متن را تحت تأثیر قرار می‌دهد، ضروری است. در این رویکرد، برای دستیابی به تفکر زیربنایی که در انتخاب واژگان زبانی دخیل است، از رویکرد معناشناسی شناختی به استعاره استفاده شده است. چنین رویکردی به استعاره، همان‌طور که لیکاف (۲۰۰۲) نشان می‌دهد در شناسایی ایدئولوژی زیربنایی نظام‌های اعتقادی نقش مؤثری دارد. این تحلیل شناختی، با تحلیلی کاربرد شناسانه همراه است زیرا استعاره همواره در بافت ارتباطی خاص به کار برده می‌شود.

تحلیل انتقادی استعاره یک مدل سه‌مرحله‌ای تحلیل استعاره است که در سه مرحله به شناسایی، تفسیر و سرانجام تبیین استعاره‌هایی می‌پردازد که در یک گفتمان حضور دارد. در مرحله شناسایی استعاره، چارتریس-بلک علاوه بر جنبه‌های زبانی و شناختی استعاره‌ها، به بررسی بعد کاربردی استعاره‌ها می‌پردازد و بر اساس معیار «عدم تجانس معنایی» استعاره‌های زبانی را در مرحله اول شناسایی می‌کند. در این پژوهش، در مرحله شناسایی استعاره‌ها در گفتمان آموزشی از میپفو (استین و دیگران، ۲۰۱۰) استفاده شده است. مرحله دوم این مدل انتقادی، تفسیر اساس مفهومی استعاره‌هاست که بر اساس نظریه استعاره مفهومی (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰) صورت می‌پذیرد. مرحله پایانی، یعنی مرحله تبیین استعاره به دلیل انتخاب هر یک از استعاره‌های مفهومی با در نظر گرفتن مشخصات بافتی گفتمان اختصاص دارد. چارتریس-بلک (۲۰۰۴) سه اصطلاح را به‌عنوان اساس تحلیل خود معرفی می‌کند: استعاره، استعاره مفهومی، کلید مفهومی^{۱۵}.

«استعاره» یک بازنمایی زبانی است که در نتیجه تغییری در کاربرد یک واژه یا یک عبارت زبانی از بافتی که معمولاً در آن رخ می‌دهد به بافت و حوزه دیگری که در آن رخ نمی‌دهد و بنابراین باعث به‌وجود آمدن تنش معنایی می‌شود. این استعاره زبانی ممکن است تمامی و یا تنها یکی از معیارهای زبانی، شناختی و کاربردی وقوع یک استعاره را داشته باشد.

«استعاره مفهومی»^{۱۶} «گزاره‌ای استاندارد از هر ایده است که در یکی از ابزارهای بلاغی زبان (همچون استعاره یا مجاز) نهفته است که از تعدادی از عبارت‌های زبانی استعاری استخراج می‌شود. استعاره مفهومی برای حل تناقض معنایی موجود میان این عبارت‌های زبانی به کار می‌رود.

«کلید مفهومی» از استعاره‌های مفهومی استخراج می‌شود؛ بنابراین یک کلید مفهومی یک استعاره سطح بالاست که ارتباط میان استعاره‌های مفهومی را نشان می‌دهد. استعاره‌های مفهومی و کلیدهای مفهومی انگیزش استعاره‌های که در سطح بیرونی زبان وجود دارند را نشان می‌دهند. این مفاهیم نشان می‌دهند کدام ایده‌های مرتبط با حوزه مبدأ قرار است به حوزه مقصد منتقل شوند. استعاره‌ها و کلیدهای مفهومی برعکس استعاره‌های زبانی هستند زیرا زمانی که استعاره‌های زبانی علت

15. conceptual key

16. conceptual metaphor

به وجود آمدن تنش معنایی میان بافت واقعی حوزه مبدأ و بافت جدید حوزه مقصد هستند، استعاره‌های مفهومی این تنش معنایی را از بین می‌روند. (چارتیس - بلک، ۲۰۰۴: ۱۵)

۱-۶. پرسش‌های پژوهش

۱. چه طبقه‌بندی کاربردی می‌توان از استعاره‌های مورد استفاده معلمان برای تدریس زبان فارسی به دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان پایه اول و دوم ابتدائی ارائه داد؟

۲. چه نگرش‌های زبانی در استعاره‌های مورد استفاده معلمان در تدریس زبان فارسی به دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان پایه اول و دوم ابتدائی نهفته است؟

۳. چه تفاوت‌هایی میان استعاره‌های مورد استفاده معلمان پایه اول و دوم ابتدائی در تدریس زبان فارسی وجود دارد؟

۱-۷. فرضیه‌های پژوهش

۱. استعاره‌های مورد استفاده معلمان در تدریس زبان فارسی به دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان پایه اول و دوم را می‌توان در یک طبقه‌بندی با حداقل دو نوع کاربرد آموزشی و انتقال نگرش زبانی قرارداد.

۲. نگرش‌های زبانی نهفته در استعاره‌های مورد استفاده معلمان در تدریس زبان فارسی به دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان پایه اول و دوم ابتدائی، مرتبط با جایگاه و منزلت زبان مادری و همچنین زبان دوم آنهاست.

۳. استعاره‌های مورد استفاده معلمان در تدریس زبان فارسی به دانش‌آموزان غیرفارسی‌زبان در پایه اول ابتدائی نسبت به پایه دوم، تاکید بیشتری بر روی نگرش‌های زبانی داشته و در پایه دوم، استعاره‌ها کاربرد آموزشی بیشتری نسبت به پایه اول دارند.

۱-۸. روش‌شناسی پژوهش و روش و ابزار گردآوری داده‌ها

در این پژوهش، داده‌های گفتاری معلمان کلاس درس زبان فارسی در دو مقطع تحصیلی اول و دوم ابتدائی ۳ مدرسه از مدارس شهرستان نقده به مدت تقریبی ۳ جلسه پشت‌سرهم ضبط می‌شوند. پس از گردآوری داده‌ها، این داده‌های گفتاری آوانویسی خواهند شد و پیکره‌ایی برای انجام تحلیل‌های مورد نیاز آماده خواهد شد. پیکره آوانویسی شده در گفتمان کلاس درس، یکی از ملزومات میفو است. میفو روشی بسیار نظام‌مند و دقیق برای تحلیل استعاره محسوب می‌شود که بر اساس

پایه‌های نظری دقیقی از تحلیل استعاره در گفتمان و مدل سه‌بعدی از تحلیل استعاره (استین^{۱۷}، ۲۰۰۸) شکل گرفته است؛ با این وجود، مراحل عملی آن بسیار ساده بوده و به راحتی می‌توان با اعمال برخی تغییرات، در زبان‌های دیگر از آن استفاده کرد. در اولین مرحله و قبل از اینکه داده‌ها از لحاظ استعاره مورد تحلیل قرار گیرند، هر یک از واحدهای واژگانی باید تقطیع و برچسب اجزای سخن^{۱۸} خود را دریافت کنند. بدین منظور پس از ضبط و آوانویسی داده‌های موردنظر برای سرعت بخشیدن به تحلیل، داده‌ها توسط پردازشگر^{۱۹} Stanford NLP برچسب اجزای سخن و ریشه کلمات را دریافت می‌کنند. حتی پس از اینکه هر واحد واژگانی برچسب اجزای سخن خود را به طور خودکار و توسط پردازشگر دریافت کرد، داده‌ها باید به صورت واژه‌به‌واژه و دستی توسط پژوهشگر مورد بررسی قرار گرفته و سپس با در نظر گرفتن ملاحظات نظری میپفو و همچنین باتوجه به ویژگی‌های صرفی و حتی نحو زبان فارسی، استاندارد خط فارسی و سایر مسائل، قراردادهایی برای کاربرد هرچه بهتر میپفو برای داده‌های زبانی تعیین نمود تا قالبی مناسب برای تحلیل استعاری داده‌های زبان فارسی ارائه شود و در پژوهش‌های بعدی نیز مورد استفاده قرار گیرد. برون داد این مرحله، داده‌هایی متشکل از دو فایل در محیط اکسل است (داده‌های کلاس اول و داده‌های کلاس دوم) که شامل جملات و واحدهای واژگانی تشکیل دهنده آنهاست. در مرحله دوم، هر یک از واحدهای واژگانی که برچسب اجزای سخن خود را دریافت کردند، برچسب‌های مرتبط با استعاره خود را نیز توسط پژوهشگر دریافت خواهند کرد. پس از تحلیل این واحدهای واژگانی از لحاظ وضعیت استعاری آنها، برچسب مرتبط به استعاره خود را دریافت خواهند کرد.

۹-۱. سازمان‌بندی پژوهش

رساله حاضر در شش فصل و به شرح زیر سازمان یافته است:

فصل اول راه کلی پژوهش را در برمی‌گیرد و کلیات نظری پژوهش در این فصل معرفی شده است. پس از معرفی موضوع اصلی پژوهش که شناسایی و تحلیل استعاره‌های مورد استفاده معلمان در گفتمان کلاس درس است، به پرسش‌هایی که در این پژوهش مطرح شده و پاسخی که نگارنده ارائه کرده است پرداخته شده است. ضرورت و اهمیت ارائه تحلیلی انتقادی در کاربرد استعاره در گفتمان آموزشی نیز یکی از مسائلی است که در فصل آغازین رساله مطرح می‌شود.

فصل دوم به پیشینه پژوهش اختصاص دارد؛ در این فصل، رویکردهای نظری مهمی که در طول تاریخ در حوزه استعاره پدید آمده معرفی و طبقه‌بندی شده است. پس از معرفی استعاره مفهومی و همچنین انتقادهایی که از سوی روان‌شناسان زبانی و تحلیلگران گفتمان به آن وارد شده، ضرورت اتخاذ رویکردی که همه ابعاد استعاره در آن مدنظر قرار گرفته شده

17. Steen,G

18. POS(Part Of Speech)

19. <https://stanfordnlp.github.io/stanza/>